JYX JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Tawah, Sanna; Bagayoko, Sidylamine

Title: Vallankäyttöä linssin edessä ja takana : visuaalinen etnografia ja kaksi tutkimusta Länsi-Afrikasta

Year: 2014

Version: Published version

Copyright: © Kirjoittaja & Ehtnos ry, 2014.

Rights: In Copyright

Rights url: http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en

Please cite the original version:

Tawah, S., & Bagayoko, S. (2014). Vallankäyttöä linssin edessä ja takana : visuaalinen etnografia ja kaksi tutkimusta Länsi-Afrikasta. In P. Hämeenaho, & E. Koskinen-Koivisto (Eds.), Moniulotteinen etnografia (pp. 185-211). Ethnos ry. Ethnos toimite, 17.

VALLANKÄYTTÖÄ LINSSIN EDESSÄ JA TAKANA: VISUAALINEN ETNOGRAFIA JA KAKSI TUTKIMUSTA LÄNSI-AFRIKASTA

Sidylamine Bagayoko ja Sanna Tawah

Visuaalinen materiaali on tärkeä osa etnografista tutkimusta ja tiedon tuottamista, mutta visuaalisen aineiston kerääminen etnografisin kenttätyömenetelmin ei ole yksiselitteistä. Mikä on visuaalisen etnografian merkitys etnologisessa tutkimuksessa ja mikä ohjaa visuaalisen aineiston keräämistä ja tuottamista? Millä tavalla videokameran käyttö kenttätyössä vaikuttaa kerätyn tiedon luonteeseen ja luotettavuuteen? Lähestymme aihetta kahden eri Länsi-Afrikassa toteutetun kenttätutkimuksen kautta ja kahdesta eri näkökulmasta: malilainen visuaaliantropologi keräämässä videoaineistoa etnografisia dokumenttifilmejä varten malilaisissa yhteisökouluissa ja suomalainen etnologi keräämässä haastatteluaineistoa videokameraa apuna käyttäen kamerunilaisilla toreilla. Tarkastelemme sitä, miten tutkija kuvaajana, tutkimusympäristö ja kulttuurinen konteksti vaikuttavat kenttätutkimukseen. Millä tavalla videokameran käyttö tutkimuksessa eroaa paikallisen tutkijan tai ulkomaalaisen tutkijan käyttäminä ja mitä eettisiä kysymyksiä tulee ottaa huomioon? Millä tavalla aineiston käyttötarkoitus (tutkimusmateriaalina käyttö tai etnografisen dokumentin editointi videoaineistosta) ohjaa visuaalisen materiaalin keräystä? Käsittelemme näitä kysymyksiä kenttätöidemme kautta ja pohdimme videomateriaalin keräämiseen ja visuaalisen materiaalin tuot-

tamiseen liittyviä metodologisia haasteita.

Antropologit Margaret Mead ja Rhonda Métraux (1953) ovat klassisessa teoksessaan ”The Study of Culture at a Distance” todenneet, että valokuvaa, filmiä ja visuaalista aineistoa on pidetty etuoikeutettuina todentajina tutkijan osallistumisesta paikalliskulttuurin elämään; ne ovat toimineet myös henkilökohtaisen kenttäkokemuksen korvaajina. Kulttuuriantropologiassa on yleisesti ajateltu, että visuaalinen dokumentaatio ei ole riittävää ”todistusaineistoa” sellaisenaan, vaan sen lisäksi tarvitaan aina visuaalisen aineiston kontekstiin asettava ja tulkitseva etnografin tulkinta (ks. AAA 2002, 305–306). Etnografi toimii tällöin valokuvan tai muun visuaalisen aineiston äänenä ja todistaa sen avulla läsnäolonsa tietyssä ajassa ja paikassa, riippumatta tutkittavien roolista tutkimuksessa (Crawford ja Turton 1992).

Etnografisessa tutkimuksessa visuaalinen materiaali ei siten useinkaan esitä ”meitä” vaan ”muita”, toisin sanoen tutkijan näkemystä tutkimuskohteista. Tulkitsevan etnografin rooli on nähty tärkeänä visuaalisen materiaalin tulkinnassa. Onko akateemisen, ”oppineen” ihmisen ääni ja kommenttiraita antaneet visuaaliselle materiaalille suuremman painoarvon? Kuten antropologi Deborah Poole (2005, 168) huomauttaa, visuaalista materiaalia on myös arvioitu siitä lähtökohdasta, että se tekisi havainnointiprosessista tieteellisempää. Visuaalinen todistusaineisto ikään kuin kesytetään toteuttamaan ja todistamaan etnografisen tutkimuksen päämääriä, mutta toteuttaakseen tämän tavoitteen, on vaadittu että ”kova” ja objektiivinen visuaalinen materiaali tarvitsee tuekseen ”pehmeän” ja subjektiivisen etnografin äänen.

Nykytutkimuksessa otetaan yhä enemmän huomioon visuaalisen materiaalin kertova luonne, sen lisäksi että visuaalinen aineisto on ikään kuin säilyttäjä kaikille niille merkityksille, joita tietty tapahtuma, henkilö tai arkikäytäntö ilmentää visuaalisessa kontekstissa. Juuri tämä visuaalisen materiaalin ominaislaatu ja sen todistusvoima liittyen tapahtumiin, jotka eivät ole toistettavissa samanlaisina, yhdistää menneisyyden ja tämän hetken, muuttaen sen visuaaliseksi todistusaineistoksi (Poole 2005, 168).

Kuten visuaaliantropologi Cristina Grasseni (2004, 27) kuvailee, etnografinen ymmärrys muodostuu erityislaatuisen näkemyksen tuloksena sekä tarkan havainnoinnin, huolellisen tarkkailun ja keskeisten arkipäivän ”kaavojen” tunnistamisen avulla. Etnografinen kenttätutkimus vaatii aina eettisten näkökulmien pohdintaa ja videokameran tuominen tutkittavien luo on usein haastavaa. Tutkija kameran kanssa kohtaa erilaisia rajoituksia kuin tutkija ilman kameraa. Tutkijan on kameraa kantaessaan ja käyttäessään seurattava normaaleja tutkimuskäytänteitä ja -etiikkaa, mutta lisäksi myös kuvaukseen liittyviä sääntöjä. Tutkijan on myös vakuutettava kentän toimijat hyväksymään tutkijan ja kameran jokapäiväinen ja joskus myös jokahetkinen läsnäolo. Kameraa käytetään usein joko osallistuvan havainnoinnin välineenä tai välittäjänä jokapäiväisen sosiaalisen kanssakäymisen tallentajana myöhempää analyysia varten.

Visuaaliantropologi Marcus Banks (1995) jakaa visuaaliset tutkimusmetodit kolmeen laajaan kategoriaan. Ensimmäinen kategoria, visuaalinen representointi, tarkoittaa yhteisön tai ihmisryhmän tutkimista tuottamalla siitä visuaalista materi-

aalia. Toinen kategoria viittaa jo olemassa olevien visuaalisten aineistojen tutkimiseen, joka on joko median, yhteisön itsensä tai muiden tutkijoiden tuottamaa. Kolmas kategoria on yhteistyön tekeminen sosiaalisten toimijoiden kanssa visuaalisten aineistojen tuottamisessa; näin tehdään etnografisissa filmiprojekteissa ja useissa kehitysyhteistyöhankkeissa, jotka sisältävät visuaalista materiaalia. Kaikki nämä kolme lähestymistapaa nostavat etnografin roolin keskeiseksi. Etnografin rooli aineiston tuottamisessa ja/tai tulkinnassa muuttaa visuaalisen aineiston todistusaineistoksi jostakin ilmiöstä, tapahtumasta tai asiasta. Siten visuaalista aineistoa käsittelevän etnografin on tiedostettava, miten hänen taustansa, oletuksensa ja opitut arvojärjestelmät vaikuttavat kerätyn materiaalin luonteeseen. Lisäksi on huomioitava, millaisia olettamuksia, ennakkoluuloja ja stereotypioita etnografiin kohdistuu, sillä ei ole yhdentekevää, kuka kuvaa, ketä kuvaa ja millaisessa tilanteessa.

Tässä artikkelissa käsittelemme visuaalista etnografiaa eräänlaisena linssin takana olevan tutkijan ja linssin edessä olevan toimijan välisenä valtasuhteena. Tämän erityislaatuisen suhteen tarkastelussa käytämme esimerkkeinä omia kokemuksiamme videokameran käytöstä kenttätutkimuksessa; lisäksi arvioimme omia tutkijaroolejamme kulttuurisista näkökulmista. Esimerkkimme havainnollistavat kahta eri tapaa käyttää videokameraa etnografisessa tutkimuksessa. Artikkeli kuvaa käytännön tasolla etnografisen kenttätyön haastavuutta, jännittävyyttä sekä jännitteitä Afrikan urbaaneissa ja maaseutuympäristöissä. Malilainen visuaaliantropologi Sidylamine Bagayoko kuvaa osuudessaan kenttätyötä malilaisissa yhteisökouluissa[1], joissa hän kohtasi hyvin erilaisia suhtautumistapoja

kenttätyöhönsä, erityisesti koska käytti kameraa tutkimuksessaan. Bagayokon yksi tutkimusalueista sijoittui köyhään Sabalibougoun kaupunginosaan Malin pääkaupungissa Bamakossa ja toinen taas köyhään N'Korobougoun maalaiskylään. Suomalainen etnologi Sanna Tawah puolestaan kirjoittaa kokemuksistaan visuaalisen aineiston keräämisestä kamerunilaisilla toreilla Kamerunin englanninkielisellä alueella, joilla hän keräsi tutkimus- ja haastatteluaineistoa osin myös videokameraa käyttäen.

Kenttätyötä malilaisissa yhteisökouluissa (Bagayoko)

Aloitin visuaalista materiaalia hyödyntävän kenttätyön Malissa vuonna 2008 maisterin opinnäytettä varten. Olin aluksi epäileväinen, kuinka pystyisin suoriutumaan kenttätyöstä, koska tutkimusalueeni, Bamakon laitakaupungilla sijaitseva Sabalibougou, oli hankalan alueen maineessa. Toisaalta olin kiinnostunut tekemään kenttätyötä juuri sillä alueella, koska siellä sijaitsi paikallisyhteisön ylläpitämä yhteisökoulu, jollaista halusin tutkia, vaikka alue olikin köyhä ja vaikeasti lähestyttävissä. Odotin kohtaavani paljon vastustusta tutkimushankkeelleni, koska epäilin, että ihmiset luulisivat minun pyrkivän paljastamaan heidän elämäntilanteensa kuvien ja kameran avulla. Olin saanut suosituskirjeen alueen hallinnolliselta pormestarilta, joka oli kovan, epäluotettavan ja toisia alistavan päätöksentekijän maineessa. Hänen hyväksyntänsä kuitenkin avasi tutkimukselleni paljon ovia.

Saatuani kaikki viralliset tutkimusluvat Bamakon alueviranomaisilta kuten pormestarilta, kiertelin alueella ja vierailin alueen yhteisökoulussa kertomassa tulevasta tutkimusprojek-

tistani, ajatuksestani käyttää videokameraa osana tutkimusta ja etnografisen dokumentin teosta. Aikomukseni oli koulussa vieraillessani paikallistaa kuvaus- ja tapahtumapaikat huolellisesti myöhempää kuvausta varten, koska tavoitteenani oli tehdä etnografinen dokumenttifilmi koulun arkielämästä ja koulun kohtaamista haasteista osana laajempaa tutkimusta. Kuten Grasseni (2004, 16) ohjeistaa, pyrin etsimään erilaisia tapoja nähdä kohteena oleva tila sekä päästä seuraamaan tilassa tapahtuvia käytänteitä pystyäkseni ymmärtämään kouluyhteisön arvoja, identiteettejä, arvostuksia ja sosiaalista vuorovaikutusta. Kun olin kertonut yhteisökoulussa tutkimusprojektistani, koulun rehtori hyväksyi tutkimuspyynnön ja pyysi opettajakollegoitaan ja oppilaita toivottamaan minut tervetulleeksi kouluun ja sallivan minun kuvata eri tilanteissa. Olin onnellinen ja helpottunut, että olin löytänyt kuvauskohteen tutkimukselleni pitkän paperisodan jälkeen.

Täysin erilaisen tilanteen kohtasin, kun muutamaa vuotta myöhemmin aloitin väitöskirjatyöhöni liittyvän aineistonkeruun maaseudulla N'Korobougoun alueella. Käydessäni kylässä ensimmäistä kertaa tapasin kylän perinteisen päällikön kertoakseni hänelle projektistani; minulla oli tuolloin jo virallinen tutkimuslupa aluehallinnon viranomaisilta, johon myös N'Korobougoun kylä kuului. Olin aiemmin Bamakon laitakaupungin yhteisökoulussa pelännyt tutkimusprojektin vastaanottoa, mutta etukäteen oletin että maaseutukylässä kaikki sujuisi ongelmitta. N'Korobougoun kylässä päädyin kuitenkin kolmen päivän ajan perustelemaan tutkimukseni tärkeyttä ja luonnetta tutkimuksen vastustajille. Olin olettanut, että pieni 500 hengen kylä ottaisi minut hyvin vastaan, koska kylän paikallispäällikkö

oli antanut suostumuksensa. Olin väärässä, kun oletin että saisin N'Korobougoun kylän asukkaiden hyväksynnän yhtä helposti kuin Bamakon laitakaupungin yhteisökoulussa. En ollut ymmärtänyt, millaisen konfliktin kuvausprojektini voisi paljastaa paikallistason hallinnon ja maaseutuyhteisön välillä, ja mikä kyläläisten suhtautuminen kuvausprojektiini tosiasiassa oli. Yhden ihmisen kieltäytyminen tulemasta kameran eteen ja kertomasta ajatuksiaan osoitti, kuinka yleinen käsitys yhtenäisestä maaseutuyhteisöstä on vailla pohjaa.

Kokemukseni osoittivat, että yhteisössä oli paljon erimielisyyksiä, riitoja ja myös keskustelua kylän yhteisökouluun liittyen. Konsensuksen ja hyväksynnän löytäminen vaatii paljon neuvottelua, koska kylän eri klaaneilla, suvuilla ja perheillä on erilaisia näkemyksiä siitä, kuinka asiat tulisi hoitaa. Aluetason auktoriteettien ja perinteisen kyläpäällikön lupa tutkimukselleni ei taannut, että kyläläiset hyväksyisivät ulkopuolelta tulevan tutkijan helposti ja ilman neuvotteluja. Jouduin taistelemaan ja vakuuttelemaan saadakseni suostumuksen osalta kyläläisistä ennen kuvauksen aloittamista. Paikallisten tapojen mukaisesti jaoin pieniä lahjoja ihmisille osoituksena hyvistä aikeistani. Myös raha ja tutkimukseni rahoitus herätti keskusteluja. Puhuessani maaseutualueen hallinnollisen pormestarin kanssa kylän asioista, hän sanoi, että kuvaamallani materiaalilla pystyisin helposti löytämään rahoituksen ulkomailta alueen yhteisökouluille. Olin kommentista vaivaantunut ja jouduin sanomaan, että minulla ei valitettavasti ole tietoa, miten rahoitusta hankitaan ulkomailta paikalliskoulujen tarpeisiin, muutoin tekisin sen lasten tulevaisuuden turvaamiseksi.

Neuvottelujen aiheuttaman viivytyksen positiivinen puoli oli se, että sain samalla mahdollisuuden silmäillä kuvauspaikkoja etukäteen. Tutkimuksessani halusin kunnioittaa havainnoinnin eri ulottuvuuksia samalla tavoin kuin visuaaliantropologi Marc Piault (2000, 7), joka elokuvateoreetikko Dziga Vertovia mukaillen käy kirjassaan ”Anthropologie et cinéma: passage à l’image, passage par l’image” läpi videokuvauksen eri vaiheet. Ensimmäinen vaihe on ympäristön yleinen ”silmillä editoiminen” ilman kameraa, toinen vaihe koostuu yleisen havainnoinnin jälkeisestä ”editoimisesta kameran kanssa”, jolloin tutkija järjestää mielessään ympäristön antamia vinkkejä ja johtolankoja. Kolmannessa vaiheessa kuvataan seuraten ensimmäisen ja toisen vaiheen antamia vihjeitä. Neljäs vaihe tapahtuu havainnoinnin ja kuvaamisen jälkeen, jolloin kuvattu materiaali järjestetään temaattisesti ja siitä etsitään mahdollisesti puuttuvia huomioita, merkityksiä ja lähteitä.

Kenttätyöprosessi ja strategia videoetnografiassa

Sosiaaliantropologi Christian Lallier (2009, 39) olettaa, että kuvatakseen sosiaalisia vuorovaikutustilanteita etnografin tulisi pyrkiä tallentamaan tilanteet mahdollisimman luonnollisina ja häiritsemättä toimijoita. Välttääkseen noloja ja hankalia tilanteita, etnografi-kuvaajan tulisi toimia mahdollisimman huomaamattomasti, jotta tilanteet pysyisivät mahdollisimman autenttisina. Ensimmäisenä viikkona kyläkoulussa oli mahdotonta saada minkäänlaisia kuvia, koska oppilaat olivat kiinnostuneita isosta kamerastani ja halusivat kokeilla kuvaamista sen sijaan, että olisivat keskittyneet koulutyöhän. Tämän takia vietin kyläkoulussa monta päivää teeskennellen käyttäväni kame-

raa ja kuvaavani heitä, jotta he tottuisivat kameran läsnäoloon. Kokemus osoitti, kuinka haastavaa lasten kuvaaminen on, koska kaikki halusivat tulla kuvaan, kun tavoitteeni oli kuvata kouluyhteisöä arkitoimissaan.

Tähän sopeutumisvaiheeseen kului noin viikko, kunnes oppilaat ja opettajat suhtautuivat kameran läsnäoloon luonnollisena asiana. Kameran läsnäolo ymmärrettiin ja hyväksyttiin minun kauttani ja ensi-innostuksen laannuttua minua kutsuttiin lyhyesti "kameramieheksi". Kun myöhemmin editoin ja järjestin kuvamateriaalia, ymmärsin, että kamera edusti yhtä aikaa silmiä, yleisöä ja etnografia, koska kuva-aineisto auttaa jälkikäteen jatkamaan havainnointia kuvatuista tilanteista.

Etnografinen kenttätyö kameran kanssa on yhtä aikaa sekä jännittävää että turhauttavaa. Kahdelta eri kuvausalueelta, kylästä ja kaupungista, tein huomion, että kaupunkialueella ihmiset suhtautuivat kameraan luontevammin, oletin sen johtuvan televisiokulttuurin yleisyydestä kaupungissa. Kameran nähdessään kaupunkilaiset ajattelevat kyseessä olevan journalistin tekemässä tv-reportaasia. Kylässä kamera herätti enemmän huomiota. Sen nähdessään ihmiset jähmettyvät paikoilleen ja pysäyttävät aktiviteettinsa. He alkavat poseerata kameralle olettaen sen olevan valokuvakamera ja ajattelevat poseerauksen helpottavan kuvaajan työtä. Etnografille tämä on hankalaa, koska paikalleen jähmettynyt kuvattava ei anna luonnollista kuvaa tilanteista ja tällaisia osioita on myöhemmin hankala käyttää filmissä.

Innostavimmat kokemukset kenttätyössä tulevat yhteisen asian eteen toimimisesta. Yhteisökoulun rehtori Bamakossa toivoi, kuten minäkin, että dokumenttifilmi voisi herättää ul-

komaisten kansalaisjärjestöjen kiinnostuksen koulua kohtaan. Myös se oli innostavaa, että kuvattavat toivoivat saavansa valokuvia ja filmin muistoksi kuvausprojektista: visuaalinen materiaali auttoi ihmisiä säilyttämään ja tallentamaan osia omasta henkilöhistoriastaan. Kuten Lallier (2009) on todennut, usein ihmiset hyväksyvät kuvatuksi tulemisen, ei siksi että kuvaaja antaisi heille jotain tai olisi heidän ystävänsä, vaan siksi että ihmiset saavat kokemuksen heidän oman elintapansa tai elämänsä arvostuksesta.

Tutkijan rooli

Malilaisena tutkijana katson kuuluvani tutkittavien kanssa sisäryhmään, koska puhun samaa kieltä ja kuulun samaan etniseen ryhmään kuin suurin osa tutkittavistani. Siitä huolimatta ihmiset sekä kylässä että kaupunkialueella katsoivat minun olevan ulkopuolinen. Osa tutkimustani oli myös Bamakossa yhteisökoulun naapuruston ja rehtorin asuinrakennuksen kuvaaminen. Seurasin kameran kanssa erästä oppilasta kotiin ensimmäistä kertaa ja jouduin kysymysten ristituleen. Oppilaan perhe epäili minua journalistiksi, vaikka kerroin että olen antropologi kuvaamassa visuaalista tutkimusmateriaalia. He pyysivät rahaa, jotta he antaisivat minulle luvan kuvata asuinpaikkojaan tai lähipiiriään. Osassa naapurustoa ihmiset pyysivät minua poistamaan materiaalia, jossa he esiintyivät, ja minua jopa uhkailtiin.

Maaseudulla jouduin todistelemaan jatkuvasti, että myös vanhempani asuvat tällä alueella, mutta ihmiset eivät uskoneet minua, vaan kutsuivat minua ”bamakolaiseksi”. Identiteettini oli ”Bamakois”, pääkaupungista tuleva. Opettajat näkivät mi-

nut ystävällisenä asiantuntijana, joka voisi auttaa heitä heidän palkkoihinsa liittyvissä ongelmissa. Pahimmat väärinkäsitykset ja ongelmat syntyivät julkisilla paikoilla, joilla liikuin kameran kanssa. Kylässä kuvasin myös paikallisella torilla, jolla osa koulun opettajista kävi ostoksilla perjantaisin. Torilla minulle huudeltiin loukkaavasti, joskus ihmiset vaativat minulta rahaa, koska olettivat minun myyvän heidän kuvansa ”valkoisille”. Julkisia paikkoja kuvatessa minua myös uhkailtiin ja suorasanaisesti jopa käskettiin poistamaan kuvamateriaalia, ellen suostuisi maksamaan kuvaamisesta.

Onneksi informantit olivat aina puolellani ja pyysivät minua olemaan välittämättä ihmisten huuteluista ja sanoivat, etteivät kyläläiset ymmärrä kameran merkitystä. Tulin ajatelleeksi tällaisissa tilanteissa, kuinka kameran läsnäolo voi antaa myös paikallisille ihmisille erilaisia lähestymistapoja nähdä ja tulkita omaa rooliaan osana paikallisyhteisöä. Ihmiset eivät olleet epäileväisiä tutkimusprojektin suhteen, vaan sen, mitä aion tehdä heidän kuvillaan. Kaikki varsinaiseen tutkimusprojektiin osallistuneet ihmiset yhteisökoulussa suhtautuivat hyvin eivätkä pyytäneet rahaa kuvaamisesta, mutta koulun ulkopuoliset ihmiset aiheuttivat eniten ongelmia. Valokuvaaminen on arvostettua Malissa, mutta taustalla on epäilys kuvien käyttämisestä kaupallisiin tarkoituksiin.

Kameran rooli kenttätyössä

Videokameraa ei käytetä tutkimuksessa pelkän visuaalisen lopputuotoksen takia, vaan kuvat ja kentän äänet voivat olla hyvin hyödyllisiä analyysissa. Kuten visuaaliantropologi Annie Comolli (1981, 51; viitaten de Franceen 1979) toteaa, on väitetty

että elokuvallista observointia on arvostettava itsenään, ei ainoastaan filmin tekemisen kohteena. Kuvallinen antropologia pystyy tulkitsemaan ihmistoiminnan jatkuvuutta, eleellisyyttä, pysähtyneitä kohtia ja arkielämän tavallisia tapahtumia kokonaisena prosessina, johon kuuluu myös ääniä ja hiljaisuutta. Kameralla on yhtälailla omanlaisensa status kuin tutkijallakin. Kamera on näkyvä työväline, joka tekee työstä visuaalisen tai näkyvän myös ulkopuolisille.

Kuvaustilanteen neuvottelu on dialoginen tapahtuma, jossa kuvaaja kysyy lupaa ennen kuvausta ja kuvattava hyväksyy tai hylkää sen. Hyväksynnän saaminen kuvaamiseen antaa tutkijalle erilaisen aseman, kuin jos hän olisi ilman kameraa. Tästä syystä tutkija voi kameran kanssa käydä sisään yhteisölle pyhään rakennukseen, jossa järjestetään erilaisia rituaaleja ja jossa tutkijan läsnäolo olisi muutoin kielletty. Miespuolisena tutkijana koen myös tärkeänä kameran vaikutuksen sukupuolirooleihin. Tilanteissa, joissa olin kameran kanssa pelkästään naisten keskuudessa, ymmärsin, että ilman kameraa en pystyisi olemaan samassa tilanteessa tutkijana, koska paikalliset sukupuolinormit Malissa olisivat estäneet sen. Ilman mukanani olevaa kameraa naisten aviomiehet olisivat saattaneet epäillä minun rikkovan sukupuoleen liittyviä käyttäytymisnormeja ja rajoituksia. Toisin sanoen tutkijalla on enemmän valtaa ja oikeuksia kameran kanssa. Valta kasvaa, kun kuvattava hyväksyy tulevansa kuvattavaksi. Haastattelutilanne kameran edessä on asymmetrinen, vaikka haastateltavalla on myös valtaa siihen, mitä itsestään kertoo.

”Valkoihoinen eurooppalainen” kenttätöissä Kamerunissa (Tawah)

Keskusteltuamme kenttätyökokemuksistamme Sidylamine Bagayokon kanssa, huomasimme, että meidän kahden eri tutkijan kokemuksissa on paljon samaa liittyen kameran rooliin visuaalisessa tutkimuksessa, mutta myös eroavaisuuksia suhteessa tutkijan rooliin liittyviin odotuksiin. Eurooppalaiseen tutkijaan kohdistuu erilaisia olettamuksia ja stereotypioita kuin paikalliseen, jotka väistämättä vaikuttavat myös kenttätyön luonteeseen. ”Whitemanwoman” eli valkoihoinen[2] nainen Kamerunissa, kamera kädessä torilla identifioidaan automaattisesti amerikkalaiseksi rikkaaksi naiseksi, ehkä televisio- tai kuvausryhmän jäseneksi, joka on tullut kuvaamaan Kamerunin köyhyyttä ja ongelmia ja rahastamaan näillä visuaalisilla köyhyyden representaatioilla. Nämä paikallisten ihmisten olettamukset (ja joskus myös todelliset kokemukset) rikkaasta amerikkalaisesta eivät ole yllättäviä, koska usein kuvaus- ja turistiryhmät käyttäytyvät näin. ”Valkoihoiset” matkailijat, journalistit ja kuvaajat todentavat maailmaa kameran linssin takaa, jonka taakse osittain myös piiloudutaan. Bagayoko kertoo myös samantyyppisestä paikallisyhteisön suhtautumisesta kameraa kohtaan Malissa, jossa tilanteesta riippuen kamera on edustanut etuoikeutta, valtaa ja varallisuutta.

Käsitykset valkoihoisista ihmisistä ovat muokkautuneet Kamerunissa jo 1800-luvulta alkaen, kun pitkän siirtomaa-ajan kuluessa valkoihoisten eurooppalaisten määrä alueella on kasvanut. Siirtomaa-ajalta on periytynyt monia tarinoita ja käsityksiä valkoihoisista, joita kerrotaan ja siteerataan edelleen. Kenttätyöni aikana kuulin myös näitä tarinoita tutkimusmatkailijoista ja eurooppalaisten siirtomaahallinnosta. Tutkimus-

alueellani, Kamerunin englanninkielisellä alueella on myös viime vuosisadalla työskennellyt useita brittiläistä sosiaaliantropologiaa edustavia tutkijoita (ks. mm. Kaberry 1952; Chilver 1966; Warnier 1993, 2007; Goheen 1996; Argenti 2007), lähetyssaarnaajia ja kehitysyhteistyöntekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet ihmisten kokemuksiin ja mielikuviin valkoihoisista. Kaupunkikuvassa näkyvimmät ”valkoihoiset” ovat kuitenkin matkailijoita. Viime vuosisadan loppupuolella lisääntynyt matkailu on tuonut alueelle paljon ”länsimaalaisia” turisteja, jotka ovat asuneet alueella pidemmän tai lyhyemmän aikaa. Lisäksi transnationaalien parisuhteiden ja avioliittojen yleistyminen on muokannut ihmisten mielikuvia ”valkoihoisista”, kategoriasta, johon eurooppalaisten ja amerikkalaisten lisäksi liitetään usein myös aasialaiset.

Nykyään myös media, internet ja diasporassa elävien kamerunilaisten kertomukset ”valkoisten miesten maasta” (ks. Nyamnjoh 2005) ovat osaltaan vaikuttaneet ihmisten käsityksiin eurooppalaisista. ”Valkoihoisten” vierailut ja matkareitit Kameruniin, heidän elintasonsa ja heille saatavilla olevat vaihtoehdot ovat usein selviä osoituksia etuoikeuksista, joita suurimmalla osalla paikallisista ihmisistä ei ole. Sosiologi Barnor Hesse (1999) ja maantieteilijä Doreen Massey (1999) ovat nostaneet esiin nämä globaalit käytänteet, jossa ihmisen ”rotu” toimii ikään kuin merkitsijänä muuttoliikkeen kontekstissa: Hesse ja Massey kutsuvat tätä globalisaation rotukieliopiksi. Tämän globalisaation rotukieliopin mukaan sillä, kuka matkustaa minne ja mistä syystä, on merkitystä.

Rodun käsite on kuitenkin ongelmallinen, koska käsitettä biologisesti määriteltävissä olevista ”ihmisroduista” on aiem-

min käytetty todistamaan biologisia ja geneettisiä eroja ihmisryhmien välillä. Rotu on ennemminkin erilaisissa historiallisissa ja kulttuurisissa konteksteissa luotu, eriarvoisuutta korostava sosiaalinen konstruktio ja myytti, joka biologisena käsitteenä on vailla tieteellistä perustaa. Ihmisten arkielämässä etniset stereotypiat ja ennakkoluulot, jotka usein liitetään kulttuurisiin eroihin, elämäntapaeroihin ja ajatustapojen eroihin, kuitenkin elävät vahvana (Hall 1992, 14–15). Stereotypia onkin tehokas ja yleistävä ”todiste” jonkin paikkansapitävyydestä, koska se sisältää ajatuksen konsensuksesta; se on ilmentymä yleisestä käsityksestä, jota ei tarvitse erikseen todistella muille, jotka jakavat saman ajatuksen (Dyer 1993, 14–15).

Kirjoittaessani ”globaalista rotukieliopista” viittaan toiseuden representaatioihin ja eroihin, jotka tulivat näkyviksi kenttätutkimuksen aikaa. Antropologi Caroline Knowlesin (2006, 517) mukaan jonkun ihmisryhmän etuoikeus on yhtälailla poliittisesti latautunut kysymys kuin toiseen ihmisryhmään kohdistuva epäoikeudenmukaisuus. Jo etuoikeuden olemassaolo ja ilmentymismuodot vaativat, että sen olemassaoloa pidetään niin itsestään selvänä, että se jätetään huomiotta ja jopa kiistetään. ”Länsimaissa” rodun käsite ja sen käyttäminen on nykyään melkein tabu, mutta esimerkiksi Kamerunissa ihmisen ”rotuun” viitataan yleisesti arkikeskusteluissa ja ihmisen olemusta sekä käyttäytymistä luokitellaan ja kommentoidaan rotuun liitetyillä oletuksilla. Valkoisen ihmisen etuoikeus on Kamerunissa esillä ja nähtävillä. Kamerunilainen antropologi Francis Nyamjohin (2002, 612) mukaan valkoinen ruumis nähdään toisaalta vastenmielisenä, mutta myös loppumattoman materiaalisen hyvinvoinnin ja vallan edustajana. Kuten

Nyamnjoh toteaa, nämä mielikuvat ovat vain osa sitä ambivalenttia suhdetta, johon Kamerun ja ”länsimaat” ovat sidoksissa. Nyamnjohin (2002, 609) mukaan kamerunilainen ylläpitää mustaa ”itseyttään” tuottamalla valkoisen ”toiseuden”.

Kamerunissa olin yksinkertaisesti ”white”, ”whitemanwoman”, joka edustaa ”whiteman kontria” (valkoisen miehen maata, ”länsimaita”) ja siten vaurautta, ”valkoisen miehen” etuoikeuksia, koulutusta ja mahdollisuuksia, vastakohtana monen kamerunilaisen ihmisen epäoikeudelliseen ja mahdollisuuksista riistettyyn asemaan. Edustin Kamerunissa etuoikeutettua ihmisryhmää, koska olin tullut tekemään työtä, jonka olin itse valinnut ja johon minut oli koulutettu. Etuoikeuteni näkyi myös siinä, että minulla oli mahdollisuus matkustaa maahan, jonka torikulttuuria halusin tutkia ja pystyin elämään maassa tutkimusrahoitukseni turvin.

Oma ”valkoisen” roolini oli kahtalainen. Toisaalta roolini oli tutkija, mutta toisaalta olin myös kamerunilaisen perheen ”vaimo”. Erityisesti tilanteissa, joissa tuntemattomat ihmiset kysyivät perheenjäseniltäni tai ystäviltäni, mitä valkoinen nainen täällä tekee ja vielä kameran kanssa, lyhyt toteamus ”hän on meidän vaimomme” [sic], tarkoittaen että kuulun läheisesti heidän perheeseensä, avasi minulle enemmän ystävällisempiä ovia kuin jos vastaus olisi ollut ”hän on tutkija ulkomaisesta yliopistosta”.

Kokemuksia kamerunilaisilta toreilta

Aivan tutkimukseni alkuvaiheessa olin epävarma siitä, millaista visuaalista materiaalia tarvitsisin ja miten sitä saisin; olin myös erittäin naiivi kameran käytön suhteen eri tilanteissa.

Eräs ensimmäisistä torivierailuista Bamendan kaupungin ruokatorille opetti minulle tärkeän läksyn. Olin tutkimusavustajani Bihn[3] kanssa käymässä ruokatorilla, jossa tapasimme erään naispuolisen jamssinmyyjän, jonka olimme tavanneet muutamia kertoja aiemminkin. Jamssinmyyjä kertoi, että seuraavana aamuna kello seitsemän torin toiseen laitaan on tulossa lava-autoilla maatiloilta ja kylistä ostettuja maataloustuotteita ja että meidän olisi hyvä tulla paikalle, jos haluamme nähdä miten tuotteet tuodaan ja jälleenmyydään torimyyjille. Jamssinmyyjä sanoi itse tulevansa myös paikalle, ja että tapaisimme hänet aikaisin seuraavana aamuna torin reunalla, jonne ruokakuormat tuotaisiin.

Seuraavana aamuna olimme paikalla torin laidalla ennen seitsemää. Seisoimme hieman kauempana ihmisjoukosta ja etsimme jamssinmyyjää, joka oli sanonut tulevansa paikalle. Torin laitaan oli tuotu iso kuormallinen ruokatuotteita maaseudulta ja suuri joukko torimyyjiä oli valitsemassa kasasta omia myyntituotteitaan. Kysyin Bihltä, voinko kuvata yleisesti torin toimintaa ja hän sanoi, ettei siinä pitäisi olla ongelmaa, koska kyseessä on yleinen paikka. Aloitin kuvaamisen, kun eräs ruokakuormaa lajitteleva torimyyjä huomasi meidät ja alkoi huutamaan kovaan ääneen. Nainen oli raivoissaan, syyttäen minua amerikkalaiseksi, joka on tullut kuvaamaan heidän köyhyyttään. Hän huusi minulle käskien sammuttamaan kameran (jonka olinkin jo tehnyt) sillä uhalla, että saan selkääni. Nainen oli todella vihainen ja lähestyi minua ja Bihtä huutaen ja uhkaillen. Yllättäen kaksi lähellä seissyttä torimyyjänaista veti meidät sivummalle huutaen lähestyvälle naiselle, että antaisi meidän olla rauhassa. Nämä kaksi naista johdattivat meidät

pois tilanteesta. Kuljimme naisten mukana jonkin matkaa pitkin torin laitaa kohti heidän myyntipaikkojaan. Naiset sanoivat, ettei minun tulisi välittää raivoavasta naisesta, koska jotkut eivät vaan siedä toisenlaisia ihmisiä. Tästä alkoi pitkä ”tutkimussuhteeni” näiden kahden torimyyjänaisen kanssa ja he ovat olleet aina hyvin myötämielisiä tutkimukseni suhteen.

Minulla oli toreilla, kylissä ja kodeissa käydessäni usein digitaalinen kamera ja videokamera mukana, koska halusin tallentaa visuaalista ympäristöä, haastatteluita ja ihmisten arkielämää. Motiivini kameran käyttöön ja visuaalisen materiaalin keräykseen oli siis osin erilainen kuin kollegallani Bagayokolla, joka editoi kenttätyöaineistostaan etnografisia filmejä ja pohti etukäteen kuvauskulmia ja -asetelmia. Vaikka en ollut tekemässä etnografista dokumenttia tutkimusaiheestani, vaan keräämässä aineistoa Banksin (1995) mainitsemaa ”visuaalista representointia” käyttäen, luottamuksen syntyminen minun ja haastattelemieni ihmisten välille oli yhtälailla tärkeää tutkimukseni kannalta. Minun oli mietittävä tilannekohtaisesti, otanko kameran esiin ja kysynkö lupaa saada kuvata, koska esimerkiksi toreilla pelkästään jo minun, valkoihoisen, läsnäolo aiheutti kielteisiä reaktioita. Useat ihmiset kieltäytyvät kuvaamisesta vedoten siihen että olin ”whiteman” ja siihen mitä se tavalliselle kamerunilaiselle edustaa, erityisesti kaukaisemmilla kylätoreilla, joilla ”valkoisen naisen” läsnäolo aiheutti epäilyksiä. Ihmiset olivat kiireisiä omassa torimyyntityössään ja heidän prioriteettinsa oli myydä tuotteitaan ja saada työstään elantoa. Monet kieltäytyivätkin haastattelusta kiireeseen vedoten.

Opin toki ajan myötä tuntemaan useita torimyyjiä, joiden myyntipaikoilla kävin säännöllisesti ja jotka oppivat tuntemaan minut ja hyväksyivät kuvaamisen. Yleisellä tasolla kameran aktiivinen käyttö osana kenttätutkimusta herätti suorempia ja hyökkäävämpiä reaktioita kuin jos olisin ollut ilman kameraa. Jo se, että olin valkoihoinen, herätti epäilyksiä motiiveistani ja kuulin puheita, että minun epäiltiin olevan ulkomaalainen vakooja. En tosin koskaan saanut selville, mitä minun epäiltiin vakoilevan. Tällaisissa tilanteissa kameran esiin ottaminen katkaisi kommunikaation.

Kerroin lähestymilleni ihmisille tutkimusprojektistani ja selitin, että halusin kuvata torielämää ja toriympäristöä. Jotkut ihmiset ärsyyntyivät silminnähden olettaessaan, että olin keräämässä kuvamateriaalia heidän köyhyydestään ja rahastamassa sillä. Jotkut taas sanoivat, että suostuvat kuvattavaksi, jos maksaisin heille ensin, olettaen, että teen kuvilla paljon suurempia summia kuin mitä heille antaisin. Valkoinen ihminen nähdään Kamerunissa monesti kävelevänä lompakkona, kuten Nyamnjoh (2002, 612) toteaa. Kenttätyöni ei kuitenkaan ollut pelkästään negatiivisten reaktioiden sävyttämää. Useat torimyyjät suostuivat mielellään haastatteluihin ja kuvattavaksi ilman suurempia epäilyksiä, he kertoivat toribisneksestään ja elämästään avoimesti ja suhtautuivat minuun ystävällisesti ja kiinnostuneesti. Mutta se ei vähentänyt sitä tosiseikkaa, että tunsin oloni melko usein epämukavaksi kamera kädessäni, koska tiesin mitä ”valkoinen ruumiini” minusta toreilla viestitti.

Suhtautuminen minua kohtaan Kamerunissa oli kaksijakoista. Toisaalta minuun kohdistui erilaisia sosiaalisia oletta-

muksia siitä, millaisia ”valkoiset” ovat ja miten he käyttäytyvät, millaisen roolin he ottavat eri tilanteissa ja mitä heiltä voi odottaa, joskus myös avointa inhoa, ihailua tai verbaalisesti ilmaistua vihaa ”valkoista ihmistä” kohtaan. Omassa mielessäni negatiiviset kohtaamiset ehkä ylikorostuivat ja tekivät minut tutkijana varovaisemmaksi, vaikka suurin osa ihmisistä suhtautui toreilla tutkijanrooliini ystävällisesti tai avoimen uteliaasti. Monet torimyyjät osallistuivat mielellään tutkimukseen, jotkut myös ihailivat minua ”valkoisuuteni” tai ”eurooppalaisuuteni” takia.

Olin ottanut kameran ja videokameran mukaan kenttätöihin Kameruniin, koska ajattelin että niiden avulla saatu visuaalinen materiaali toimisi myöhemmin muistin apuna ja materiaalin tarkempi läpikäyminen myöhemmin voisi tuoda uusia näkökulmia tutkimukseeni. Koska en varsinaisesti ollut tekemässä etnografista dokumenttia, en miettinyt kuvausprosessin aikana kuvausympäristön eri tasoja ja lähestymiskulmia. Oikeastaan otin kameran esiin vain jos jotain mielenkiintoista oli tapahtumassa tai halusin tallentaa tietyn torinäkymän tai kuvata haastattelun. Tässä suhteessa visuaalinen tutkimustapani oli erilainen kuin kollegallani Bagayokolla, joka oli koulutettu miettimään visuaaliantropologin silmin ja joka oman kotimaansa hyvin tuntien oli tietoinen siitä, miten kameraa kannattaa Malissa eri tilanteissa käyttää.

Ihmiset, jotka opin ajan ja paikan rajoissa tuntemaan hyvin, luonnollisesti hyväksyivät kameran läsnäolon eri tilanteissa ja minua pyydettiin kuvaamaan myös eri perhetilaisuuksiin. Kamerunissa oleskeluni aikana suvussani ja naapurustossa tapahtui muutamia kuolemantapauksia ja minua pyydettiin

kuvaamaan hautajaisia. Hautajaistilanteet olivat täysin erilaisia kuin monet kuvauskokemukseni torilla, sillä hautajaisissa ihmiset hyväksyivät kuvaamisen ja suhtautuivat siihen varauksettomasti. Hautajaisissa olin kuvaamassa tapahtumaa ja dokumentoimassa sitä lähiomaisille, en keskittymässä tiettyihin ihmisiin. Tosin hautajaisissa oli myös salassa pidettäviä osioita, joiden kuvaaminen ei ollut sallittua ulkopuolisille, saatikka valkoihoiselle eurooppalaiselle.

Kokemuksia visuaalisen etnografian tekemisestä

Bagayokolle videorepresentaatio tutkimuksessa edustaa rajatilaa antropologian ja elokuvan tekemisen välillä. Hänen kokemuksensa tutkimuskentiltä ovat opettaneet, että editointitaito on välttämätön edellytys hyvän materiaalin kuvaamiselle. Kun osaa editoida, kuvaaminen on helppoa. Oikeassa dokumenttielokuvassa, kuten etnografisessa filmissä tarinan juoni kirjoitetaan vasta jälkikäteen. Tämä sama pätee myös etnografiseen monografiaan, jonka kokonaisuus tarkentuu vasta kenttäaineiston keräämisen jälkeen. Lisäksi kuvaajan tulisi kuvata niin kuin hän ei olisi linssin takana, mikä tarkoittaa että kuvaaja ei valitse kuvattavia eikä heidän toimintojaan, eikä puutu tapahtumien kulkuun tai pyydä kuvattavia toistamaan tilanteita tai tapahtumia. Kuvaamiseen liittyy aina osaltaan improvisaatiota, mutta suora havainnointi ilman kameraa on hyvin erilaista kuin havainnointi kameran kanssa. Etnografinen kuvaaminen tai kerronta on kuvausta todellisuudesta. Kommunikointi kuvattavien kanssa antaa tilan toimijoille puhua heidän elämästään ja todellisuudestaan. Sellaisia tositilanteita ei aina pääse todistamaan kuin kameran avulla. Esimerkiksi Bagayokon

(2009) kuvaamassa filmissä *The Principal's Fight* Sabalibougoun yhteisökoulusta hän kuvasi myös koulun rehtorin perhettä ja yksityiselämää, joka paljasti rehtorin työskentelevän myös toisessa ammatissa yövartijana.

Kun Bagayokon kuvamateriaali oli koossa, hän näytti sen myös kuvausprojektiaan vastustaneille henkilöille. Mediatutkija Eduardo Da Veigan (2007, 315) mukaan kuvamateriaalin läpikäyminen kuvattavien kanssa helpottaa visuaalisen etnografian tekijöitä läpikäymään uudelleen tilanteita, jotka auttavat tutkijaa ymmärtämään tilanteiden tunnereaktioita. Visuaalinen materiaali myös edesauttaa etnografia ymmärtämään yhteisön sisäisiä ja eriäviä näkökantoja aiheeseen. Informantit myös saattavat kieltää jonkun kuva-aineiston käyttämisen, erityisesti jos henkilö esitetään siinä epäedullisessa valossa. Tällaisessa tilanteessa on tärkeää keskustella kuvista ja siitä, mitä ne merkitsevät kuvatuille. Myös Tawah näytti kuvaamaansa visuaalista materiaalia joillekin informanteistaan. Useimmiten informantit pyysivät valokuvia muistoksi haastattelutilanteista, erityisesti jos tutkimussuhde oli pitkäaikainen ja kuvamateriaalia oli kertynyt useista eri tilanteista.

Kokemustemme mukaan kuvauksen jälkianalysointi yhdessä kuvattavien ja informanttien kanssa on hyödyllinen prosessi kirjoittamista ajatellen, koska kuvattujen kommentit ja analyysit tilanteista auttavat hahmottamaan myös tutkijan omaa analyysia ja muita mahdollisia näkökulmia. Kaikki kuvausprosessin aikana käydyt neuvottelut ja tehdyt sitoumukset yhteistyöhön prosessin alusta loppuun saakka tekevät video-etnografiasta ”todellista sosiaaliantropologista etnografiaa”. Tällöin sosiaalinen aspekti on todella todennettavissa, koska etnografi

altistuu pakolliselle analyyttiselle prosessille, joka on välttämätön tutkimukselle.

Visuaalinen kieli koostuu kuvista, jotka on tarkoituksella laitettu tiettyyn järjestykseen elokuvan aikaansaamiseksi. Kuten ranskalainen kielitieteilijä ja filmiteoreetikko Christian Metz (1974) on tuonut esiin, visuaalisen materiaalin editointi on ollut suuri kielellinen keksintö, koska yksittäinen kuva luo merkityksensä sen kautta, mikä on edellinen ja mikä seuraava kuva, samalla tapaa kuin puheessa luodaan sanomalle merkitys ja koherenssi. Bagayoko on ollut omien etnografisten filmiensä suhteen huolissaan siitä, miten ihmiset ymmärtävät materiaalin välittämän sanoman ja miten kuvat puhuvat yleisölle ilman kertojan tai tekstityksen ylikorostumista. Bagayoko on kuitenkin tietoinen siitä, että kulttuuria voi olla helpompi kuvata tekstin kautta kuin visuaalisin keinoin.

Kuten australialainen filmietnografi David MacDougall (1997) mainitsee, toisin kuin kirjalliset kuvaukset, jotka aina luovat jonkinlaisen kontekstin, valokuvaa voidaan tulkita katsojan toimesta ilman minkäänlaista taustatietoa. Tällaisia pelkoja on nykyään herännyt antropologeilla, jotka pelkäävät joidenkin filmien olevan vaarallisia katsojille (tai filmin subjekteille) riippuen siitä, mitä niissä on jätetty näyttämättä tai sanomatta (MacDougall 1997, 289–290). Kuvan ja tekstin tulisi olla yhteneväisiä aina kun se on tarpeen visuaalisen materiaalin todenmukaisuuden kannalta.

Lopuksi

Esimerkit kenttätutkimuksistamme Länsi-Afrikassa osoittavat tutkijan oletetun roolin ja kameran statusarvon keskeisyyden.

Tutkija voi olla paikallinen tai ulkomainen, mutta yhtälailla tutkijan rooli edustaa ”ulkopuolisuutta” ja erilaisuutta suhteessa paikallisyhteisöihin: koulutusta, rahaa ja valtaa. Köyhissä naapurustoissa, maaseutukylissä ja toreilla kuvausteknologia ja sen kalleus ja poikkeuksellisuus herättävät myös erilaisia reaktioita. Sekä Bagayokon että Tawahin tutkimusten oikeutus kyseenalaistettiin usein. Heillä on osin samantyyppisiä kokemuksia kuvaamisesta julkisilta paikoilta, erityisesti toreilta. Joissain tilanteissa kameran merkitys sai suuren painoarvon vahvistaen tutkijan edustamaa ”ulkopuolista” roolia. Toisaalta eteen tuli tilanteita, joissa kameran käyttö koetaan normaaliksi ja hyväksytyksi, kuten juhlaseremonioissa ja hautajaisissa. Ihmisten arkielämän kuvaaminen on haastavampaa kuin juhlatilanteiden. Arkielämää kuvatessaan tutkija kohtaa usein kysymyksen, kuka nyt toreja haluaisi kuvata, tai paikallista koulua? Jokapäiväisen elämän arvo ei näy ihmisille arkielämässä, mutta etnografisen, visuaalisen materiaalin avulla arkipäivän arvo voidaan tehdä näkyväksi.

Visuaalinen etnografia on hyvä metodologia kenttätyössä, mutta on muistettava että tutkijoina meidän on tuotava jotakin uutta tieteelliseen keskusteluun. Tutkimuksen tuomien valta-asetelmien purkaminen ja yhteiskunnallisten vaikutusten laajempi arviointi onnistuu vain etnografisen metodin tarkkuudella ja tutkimuksen visuaalisen kielen laadulla. Eettisiä perusasioita kuten tutkittavien yksityisyyden kunnioitusta ja etnografisen työn laatua ei tule koskaan hylätä visuaalisuuden vuoksi. Visuaalinen materiaali auttaa etnografista tutkimusta siinä mielessä, että yleisö ja tutkimukseen osallistuvat ihmiset näkevät suoraan mitä aineiston tuottamisen aikana tapahtuu.

Mutta edes visuaalinen materiaali ei voi näyttää kaikkea, koska kaikkea ei ole mahdollista kuvata. Bagayokon tutkimustyössä visuaalinen materiaali on auttanut aineiston läpikäymisessä yhdessä tutkittavien kanssa, ja niistä nousseet keskustelut ovat päätyneet osaksi analyysia. Bagayokon etnografisilla dokumenteilla on myös tavoitteena löytää laajempia katsojakuntia paikallisten ihmisten arkeen vaikuttaville yhteiskunnallisille ongelmille ja niiden mahdollisille ratkaisuille. Tawahin tutkimuksessa visuaalinen materiaali on toiminut kenttätyön aikana ja sen jälkeen muistiapuna, aineistona, johon voi tarvittaessa palata uudelleen, tarkentaa tilanteita ja haastatteluiden eri vivahteita. Ne toimivat myös dokumenttina menneestä, jolloin tulevaisuudessa niitä voi käyttää yhteiskunnallisen muutoksen havainnoimiseen ja todentamiseen. Visuaalinen etnografinen materiaali tuokin tutkimustyölle lisäarvoa, etenkin jos sillä on myös yhteiskunnallista merkitystä paikallisyhteisöille ja se herättää laajempaa kiinnostusta paikallisia ja globaaleja ongelmia kohtaan.

LÄHTEET

Etnografinen dokumenttielokuva

Bagayoko, Sidylamine 2009. *The Principal's Fight.* Norway, Tromsö University.

Kirjallisuus

AAA 2002. AAA Statement on Ethnographic Visual Media 2001. – *American Anthropologist* 104(1), 305–306.

Argenti, Nicolas 2007. *The Intestines of the State: Youth, Violence and Belated Histories in the Cameroon Grassfields*. Chicago: The University of Chicago Press.

Bagayoko, Sidylamine 2009. *Community Schools in the Inner Suburbs of Bamako: The case of Sabalibougou.* MA Thesis. University of Tromsö, Norway.

Banks, Marcus 1995. Visual Research Methods. – *Social Research Update*. Issue 11.
[online] <http://sru.soc.surrey.ac.uk/SRU11/>. (Haettu 30.5.2013.)
Chilver, Elizabeth 1966. *Zintgraff's Explorations in Bamenda, Adamawa and the Benue Lands 1889-1892.* Buea: Cameroon Government Printers.
Comolli, Annie 1981. Une méthode de description profilmique. Son application à l'étude des procès d'initiation. – *Le Film documentaire: options méthodologiques*, 49–65. Nanterre, FRC - Paris X, coll. Cinéma et Sciences Humaines.
Crawford, Peter Ian & Turton David (eds.) 1992. *Film as Ethnography.* New York: Manchester University Press.
Da Veiga, Eduardo 2007. A Review of: "Reflecting Visual Ethnography". –*Visual Anthropology* 20(4), 315–317.
Dyer, Richard 1993. *The Matter of Images. Essays on Representation.* London: Routledge.
Grasseni, Cristina 2004. Video and ethnographic knowledge, skilled vision in the practice of breeding. – Sarah Pink, L. Kürti & A.I. Afonso (eds.): *Working Images, Visual Research and Representation in Ethnography,* 12–27. London: Routledge.
Goheen, Miriam 1996. *Men Own The Fields, Women Own The Crops: Gender And Power In The Cameroon Grassfields.* Madison: University of Wisconsin Press.
Hall, Stuart 1992. *Kulttuurin ja politiikan murroksia*. Suom. ja toim. Juha Koivisto, Mikko M. Lehtonen, Lawrence Grossberg ja Timo Uusitupa. Tampere: Vastapaino.
Hesse, Barnor 1999. Reviewing the Western spectacle: Reflexive globalization through the black diaspora. – Avtar Brah, Mary Hickman & Mairtin Mac an Ghaill (eds.). *Global Futures: Migration, Environment and Globalization,* 122–143. London: MacMillan.
Kaberry, Phyllis 1952. Women of the Grassfields. London: Her Majesty's Stationery Office.
Knowles, Caroline 2006. Seeing race through the lens. – *Ethnic and Racial Studies* 29(3), 512–529.
Lallier, Christian 2009. *Pour une anthropologie filmée des interactions sociales.* Paris: Editions des Archives Contemporaines.
MacDougall, David 1997. The Visual in Anthropology. – Marcus Banks and Howard Morphy (eds.) *Rethinking Visual Anthropology.* London: Yale University Press.
Massey, Doreen 1999. Imagining Globalization: Power Geometrics of Time-Space. – Avtar Brah, Mary Hickman & Mairtin Mac an Ghaill (eds.) *Global Futures: Migration, Environment and Globalization.* London: MacMillan.
Mead, Margaret & Métraux, Rhonda (eds.) 1953. *The Study of Culture at a Distance.* Chicago: University of Chicago Press.
Metz, Christian 1974. *Language and cinema.* La Haye: Mouton.
Nyamnjoh, Francis 2005. Images of Nyongo amongst Bamenda Grassfielders in Whiteman Kontri. – *Citizenship Studies* 9(3), 24–269.

Poole, Deborah 2005. An Excess of Description: Ethnography, Race and Visual Technologies. – *Annual Review of Anthropology* 34, 159–179.
Piault, Marc-Henri 2000. *Anthropologie et cinéma: passage à l'image, passage par l'image.* Paris: Nathan.
Warnier, Jean Pierre 1993. *L'esprit d'entreprise au Cameroun.* Paris: Editions Karthala.
Warnier, Jean Pierre 2007. *The Pot-King: the Body and Technologies of Power*. Leiden, Boston: Brill.

Viitteet

1 Englanniksi *Community schools*, ranskaksi École *communautaire*. Malissa yhteisökoulu tarkoittaa paikallisyhteisön ylläpitämää koulua.
2 Käytän termiä valkoihoinen viittaamaan ”länsimaisen” kulttuurin edustajaan, koska termiä ”whiteman” käytetään yleisesti Kamerunissa puhuttaessa eurooppalaisen kulttuurin edustajista.
3 Silloinen tutkimusavustajani Bih oli parikymppinen, kamerunilaisessa Yaounde I -yliopistossa kandidaatin tutkinnon englanninkielisestä filologiasta suorittanut nainen, joka työskenteli apunani v. 2011 ja 2012. Hän on alun perin kotoisin Bamendan kaupungista ja tunsi alueen ruokatorit hyvin.